

ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲದ ಶಿವ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಮತ್ತು ಕಾಳಾಮುಖ ಪರಂಪರೆ

ಶೈಲಜಾ.ಜಿ.¹

ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲದ ಶಿವ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಮತ್ತು ಕಾಳಾಮುಖ ಪರಂಪರೆ ಸಾಗಿ ಬಂದಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಅದರಲ್ಲೂ ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಲೆಯು ಒಂದು ಮಹತ್ವದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಭಾಗದಲ್ಲ ಶಿಲ್ಪದ ಉಗಮ ಮತ್ತು ಬೆಳವಣಿಗೆಗಳಿಗೆ ಈ ಭಾಗದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕೊಡುಗೆಯೂ ಸಹ ಒಂದು ಎಂದು ಭಾವಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಶಿಲ್ಪಗಳು ಆಯಾ ಕಾಲದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಅವಶ್ಯಕತೆಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುವ ವಸ್ತುಗಳಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿದೆ. ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಆಯಾ ಕಾಲದ ಧಾರ್ಮಿಕ, ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ, ಕಲಾತ್ಮಕ ಮತ್ತು ತಂತ್ರಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಸಹ ಗಮನಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಕಲೆಗಳು ಒಂದು ನಾಣ್ಯದ ಎರಡು ಮುಖಗಳಿದ್ದಂತೆ. ಕಲೆ ಎಂಬ ಮಹಾವ್ಯಕ್ತವನ್ನು ನೀರೆರೆದು ಪೋಷಿಸಿ ಬೆಳೆಸಿದ ಅಮೃತವಾಹಿನಿಯೇ ಧರ್ಮ. ಧರ್ಮವು ತನ್ನ ಅಸೀಮ ಕಲ್ಪನೆಯಿಂದ ಅಪಾರ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ನೀಡಿ ಕಲಾಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿ ಪೋಷಿಸಿದೆ. ಹೊಯ್ಸಳ ಕಾಲದ ಶಿವಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿನ ವಿಶಿಷ್ಟತೆ ಹಾಗೂ ವಿಕಾಸದ ಪರಿಚಯವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಅವುಗಳೊಂದಿಗೆ ಹೊಯ್ಸಳ ಪೂರ್ವಕಾಲದ ಶಿವಶಿಲ್ಪಗಳ ಬೆಳೆಗು ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇವೆರಡನ್ನೂ ಹೋಲಿಸಿದಾಗ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯ. ಅಂತೆಯೇ ಹೊಯ್ಸಳ ಪೂರ್ವಕಾಲದ ಶಿವಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಗಮನಿಸಿದರೆ, ಹೊಯ್ಸಳ ಕಾಲದ ಶಿವಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಳಾಮುಖ ಪಂಥದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯೂ ಸಹ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಕಾಲವೆಂದು ಹಿರಿಯ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲ ಒಂದು ಉತ್ತುಂಗದ ಕಾಲವಾಗಿತ್ತೆಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ರಾಜ ಮನೆತನಗಳ ಕಲಾ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಸಮ್ಮಿಳಿತಗೊಂಡು ಹೊಯ್ಸಳ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ ವಾಸ್ತು ಮತ್ತು ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪಗಳು ಈ ಭಾಗದಲ್ಲೆಯೂ ಬೆಳೆದಿವೆ. ಹಲವು ಧಾರ್ಮಿಕ ಪಂಥಗಳ ನಡುವೆ ಹೊಸದಾಗಿ ಉದಯಿಸಿದ ವೀರಶೈವ ಪಂಥದಲ್ಲಿ ಪಾರಂಪರಿಕ ಶೈವಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿದ್ದ ಆಶಯಗಳು ಅಂದಿನ ಶಿಲ್ಪ ಮತ್ತು ವಾಸ್ತುವಿನ ಮೇಲೆ ಬೀರಿದ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

1. ಸಂಶೋಧಕರು, ಇತಿಹಾಸ ಅಧ್ಯಯನ ಮತ್ತು ಸಂಶೋಧನಾ ವಿಭಾಗ, ಮೈಸೂರು ಮಾನಸ ಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲದಲ್ಲ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದ ಶೈವ ಪ್ರಭೇದಗಳಾದ ಶುದ್ಧ ಶೈವ, ಕಾಪಾಲಕ, ಪಾಶುಪತ, ಕಾಳಮುಖ ಮತ್ತು ಲಾಕುಲ ಹಾಗೂ ಹೊಸದಾಗಿ ಒಡಮೂಡಿದ ವೀರಶೈವಗಳ ಬಗೆಗೆ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಪ್ರತಿಭಾಸುವ ವಿಚಾರವನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಶಿವನನ್ನು ಮಾನುಷ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಆರಾಧಿಸಿದೆ ಅಂಗರೂಪವನ್ನೂ ಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಶಿವನ 24 ಬಗೆಯ ಅಲಾ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಕೆಲವೊಂದು ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಕ್ರಿ.ಶ. 11ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ 13ನೆಯ ಶತಮಾನ ಕಾಲ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದು, ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಗಣನೀಯ ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಹೊಯ್ಸಳರ ವಂಶ ಬಗೆಗೆ ವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮತವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಅವರ ಪ್ರಾರಂಭಿಕ ಶಾಸನಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಹೊಯ್ಸಳರು ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೂಲದವರೇ ಆಗಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಹೊಯ್ಸಳರು ಇಂದಿನ ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅಂಗಡಿ ಎಂಬ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿನ ಸೊಸೆವೂರು ಎಂಬ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲ ನೆಲೆಯಾಗಿದ್ದಾರೆಂಬ ವಿಚಾರ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಹೊಯ್ಸಳರ ಮೂಲ ಪುರುಷನ ಬಗೆಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ದಾಖಲೆಗಳು ಲಭ್ಯವಿಲ್ಲವಾಗಿದ್ದು, ಕಾಲಾನಂತರದಲ್ಲಿ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಲ ಪುರುಷನ ಬಗೆಗೆ ಮಾಹಿತಿ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಜೈನಮುನಿಯೊಬ್ಬ ತಪಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಿರತನಾಗಿ ಹಾರಿಬಂದು ಹುಅಯೊಂದನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲು ಸಳ ಎಂಬ ವೀರನಿಗೆ ಪೂರ್ವಸಳ ಎಂದು ಆದೇಶವಿತ್ತಾಗ ಆ ವೀರನು ಏಕಾಂಗಿಯಾಗಿ ಹುಅಯನ್ನು ಕೊಂದನೆಂದು ವಿವರಣೆಯಿದೆ. ಅನಂತರ ಸಳನು ಮುನಿಯ ಆಶೀರ್ವಾದದಿಂದ ರಾಜ್ಯವೊಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಅದು ಹೊಯ್ಸಳ ವಂಶ ಆಯಿತೆಂದು ಒಂದು ಐತಿಹ್ಯ ಕಥೆಗಳಿವೆ. ಆದರೆ, ಚಾರಿತ್ರಿಕವಾಗಿ ನಮಗೆ ಹೊಯ್ಸಳರ ಪಕ್ಕ ವಿಚಾರ ದೊರಕುವುದು ನೃಪಕಾಮನೆಂಬ ದೊರೆಯಿಂದ, ಆತನ ಕಾಲ (ಕ್ರಿ.ಶ.1006-1045) ರಚಿತವಾದ ಶಾಸನದಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ತದನಂತರ ಕ್ರಿ.ಶ. 1045ರ ವೇಳೆಗೆ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಂಡ ನೃಪಕಾಮನ ಮಗ ವಿನಿಯಾದಿತ್ಯನು ಆಳ್ವಿಕೆ ನಡೆಸಿರುವ ಕುರಿತು ಮಾಹಿತಿಗಳಿವೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. 1100ರ ವೇಳೆಗೆ ಇವನ ಮಗನಾದ ಬಲ್ಲಾಳನೆಂಬುವನು ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಪ್ರದೇಶಗಳಾದ ಕೊಂಗುನಾಡು, ಆಳ್ವಾಡ, ಬಯಲ್ಗಾಡು ಮತ್ತು ತಲಕಾಡುಗಳನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡು, ಹೊಯ್ಸಳ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತಾರ ಪಡಿಸಿದನು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಅಂದಿನ ಸಾಮಾಂತರಾಗಿದ್ದ ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಲುಕ್ಯರ ಜೊತೆ ವಿಧೇಯತೆಯಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭದ ಹೊಯ್ಸಳರು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಆಳಿದರು.

ತದನಂತರ ಬಲ್ಲಾಳನ ತಮ್ಮನಾದ ಬಟ್ಟದೇವನು ಕ್ರಿ.ಶ. 1108ರಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳ ಸಂಹಾರವನ್ನು ಏರಿದನು. ಈತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳರ ಆಳ್ವಿಕೆ ಉಚ್ಛ್ರಾಯ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡಿತ್ತು. ಐತಿಹಾಸಿಕ ಮಾಹಿತಿಗಳು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ತಲೆನೋವಾಗಿದ್ದ ಚೋಳರನ್ನು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಒಡೆಯರಾಗಿದ್ದ

ಕಲ್ಯಾಣಿಯ ಚಾಲುಕ್ಯರನ್ನೂ ಮತ್ತು ಸೇವುಣರು ಕಲಚೂರಿಗಳು ಮುಂತಾಗಿ ನೆರೆಹೊರೆಯ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನಾಗಿಸಿದ ಕೀರ್ತಿ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಈತನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಸುಭಿಕ್ಷವಾಗಿದ್ದು, ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ದೇವಸ್ಥಾನಗಳು, ಸ್ಮಾರಕಗಳು ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡವು.

ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನ ಅನಂತರ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ ಒಂದನೇ ನರಸಿಂಹನ (ಕ್ರಿ.ಶ.1142) ತಂದೆಗೆ ಸರಿಸಮನಾದ ಮಗನಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆದಕಾರಣ ಆತನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಇಳಿಮುಖವಾಯಿತು. ಕ್ರಿ.ಶ.1173ರಲ್ಲಿ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ ಇಮ್ಮಡಿ ಬಲ್ಲಾಳನು ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದ ರಾಜನೊಡನೆ ಕೆಲವು ಯುದ್ಧಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಇಮ್ಮಡಿ ಬಲ್ಲಾಳನ ಮಗನಾದ ಎರಡನೇ ನರಸಿಂಹನು ಚೋಳ ಮತ್ತು ಪಾಂಡ್ಯರ ನಡುವಿನ ಕದನದಲ್ಲಿ ಚೋಳರಾಜನಿಗೆ ಬೆಂಬಲವನ್ನು ನೀಡಿ ಈ ಕೀರ್ತಿಗೆ ಪಾತ್ರವಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. 1234ರಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ ಸೋಮೇಶ್ವರನು ಹೊಯ್ಸಳರಲ್ಲಿ ಮರೆಯಾಗಿದ್ದ ಶೌರ್ಯವನ್ನು ಮತ್ತೆ ಮೆರೆದು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಗುಡಿಗೋಪುರಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವಲ್ಲಿ ನೆರವಾದನು. ಹೊಯ್ಸಳರ ಓಮೇಶ್ವರನು ಶ್ರೀರಂಗ, ಬಳಿಯ ಕಣ್ಣಾನೂರನ್ನು ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡುದೇ ಅಲ್ಲದೇ ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಪತನವನ್ನು ಹಾರಿಸಿದ ವೀರ, ಕ್ರಿ.ಶ.1255ರಲ್ಲಿ ಮೂರನೇ ನರಸಿಂಹ ಹಾಗೂ ರಾಮನಾಥರು ಹೊಯ್ಸಳ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಆಳಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಪತನಕ್ಕೆ ನಾಂದಿ ಹಾಕಿದರು ಎಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಹೊಯ್ಸಳ ವಂಶದ ಕೊನೆಯ ರಾಜನಾದ ಮುಮ್ಮಡಿ ಬಲ್ಲಾಳನು ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬರುವ ವೇಳೆಗೆ ಕ್ರಿ.ಶ. 1300ರಲ್ಲಿ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲರಾಗಿದ್ದ ಮುಸಲ್ಮಾನರು ದಕ್ಷಿಣದತ್ತ ಇಣುಕುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೂ ಸಹ ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲಕ್ಕೆ 11ನೇ ಶತಮಾನದಿಂದ 13ನೇ ಶತಮಾನದವರೆಗೂ ದೇವಾಲಯಗಳು, ಶಾಸನಗಳು ಆಗಿವೆ. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಿಂದ ಹೊಯ್ಸಳರು ಕರ್ನಾಟಕ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಸಮೃದ್ಧಗೊಳಿಸಿ ಕಲೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಗಳ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಪಾರಕಾಣಿಕೆ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿ ಇಂದಿಗೂ ಸುಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದು ಬಂದಿರುವ ನೂರಾರು ಶಿವದೇವಾಲಯಗಳು ಹಾಗೂ ಶಿವಶಿಲ್ಪಗಳು ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲದ ಶೈವ ಪ್ರಭೇದಗಳು ಭಾರತದ ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಧಾರ್ಮಿಕ ವಾಹಿನಿಯಾಗಿ ಮೂಡಿ ಬಂದಿರುವ ಅಂಶದ ಬಗೆಗೆ ಇತಿಹಾಸ ವಿದ್ವಾಂಸರು ತಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶೈವಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಅದರ ವಿವಿಧ ಶಾಖೆಗಳನ್ನು ಅವರು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿ ಬೆಳೆಸಿದರು. ಅದರಂತೆ ಶೈವಧರ್ಮದ ಒಂದು ಶಾಖೆಯಾಗಿದ್ದ ಕಾಳಮುಖ ಪಂಥವನ್ನು ಕೂಡ ಅವರು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದರು.

ಶೈವಧರ್ಮ ಮುಂದೆ ತಾತ್ವಿಕ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದಲೇ ವೈಯಕ್ತಿಕ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಹಲವು ಶಾಖೆಗಳಾಗಿ ಕವಲೊಡೆದು ನಿಂತಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಅವುಗಳ ಹೆಸರು ಮತ್ತು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಗೊಂದಲವಿದೆ. ಇವನ್ನು ಆಗಮ ಪುರಾಣಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರದ ಭಾಷ್ಯಗಳ ಹಾಗೂ ಇತರ ಹಲವು ಕೃತಿಗಳು ವಿಭಿನ್ನವಾಗಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀರಾಮಾನುಜರು ತಮ್ಮ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಶೈವ ಪಾಶುಪತ, ಕಪಾಲ ಮತ್ತು ಕಾಳಾಮುಖರನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿದರೆ, ಶ್ರೀಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಶೈವ, ಪಾಶುಪತ (ಕಾರುಣಿಕ) ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕಾಪಾಲಕ ಎಂದು ನಾಲ್ಕು ಪಂಗಡಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹರಿಭದ್ರಸೂರಿಯ ಷಡ್ಧರ್ಶನ ಸಮುಚ್ಚಯದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರ ಹರಿಭದ್ರನ ಪ್ರಕಾರ ಶೈವ, ಪಾಶುಪತ, ಮಹಾವೃತಧರ ಕಾಳಾಮುಖಗಳು ಶೈವರ ನಾಲ್ಕು ಶಾಖೆಗಳು ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಯಮುನಾಚಾರ್ಯರ ಆಗಮ ಪ್ರಮಾಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಶೈವ, ಪಾಶುಪತ, ಕಾಪಾಲಕ ಮತ್ತು ಕಾಳಾಮುಖದ ಹೆಸರಿದೆ.

ಕಾಳಾಮುಖರನ್ನು ಕುರಿತು ಹಲವು ಹೊಯ್ಸಳರ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಉಲ್ಲೇಖಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಈವರೆಗೆ ಹೊಯ್ಸಳರ ಐದು ಸಾವಿರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಶಾಸನಗಳು ಎಫಿಗ್ರಾಫಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಎಂ.ಎ.ಆರ್.ವರದಿಗಳಲ್ಲಿ ಎಫಿಗ್ರಾಫಿ ಇಂಡಿಕಾ ಇಂಡಿಯನ್ ಎಂಟರ್ಪ್ರೈಸಿ ವರದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಳಾಮುಖ ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪರ್ವತಾವಳಿ, ಶಕ್ತಿಪರಿಷೆ, ಬೆಳ್ಳಿ ಸಂತಾನ ಮುಂತಾದ ಪದಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ. ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಮತ್ತೆ ಅವಲೋಕಿಸಿ ಈ ಲೇಖನವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಜೀಯಾ, ರಾಶಿ ಪಂಡಿತ, ದೀಕ್ಷಿತ, ಭಟಾರ, ಶಕ್ತಿ, ಈಶ್ವರ, ದೇವ, ಶಿವ, ಕಂಠ, ಆಭರಣ, ಗುರು, ಕರ್ತಾರ, ಭೂಷಣ, ಮಾತ್ರ ಮುಂತಾದ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಉಲ್ಲೇಖಿತರಾಗಿರುವ ಪಂಡಿತರನ್ನು ಮಾತ್ರ ಇದರಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಹೊಯ್ಸಳರು ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಅಷ್ಟಕೆ ನಡೆಸಿ ಶೈವ ಪರಂಪರೆಗೆ ಪೂರಕವಾದ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಾರೆ ಹಾಗೂ ಶಾಸನಗಳು ಹಾಕಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿ.ಶ. 7-8ನೇ ಶತಮಾನದ ವೇಳೆಗೆ ಲಕುಲೇಶ, ಪಾಶುಪತ, ಕಾಳಾಮುಖ ಮೊದಲಾದ ಶೈವ ಪಂಥಗಳು ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯಾದ್ಯಂತ ಹರಡಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಯಲ್ಲೂರು, ಕೈವಾರ, ಆವನಿ, ಕೋಲಾರ, ಸೀತಿ, ಮಡಿವಾಳ, ನಂದಿಗ್ರಾಮ, ನಂದಿಬೆಟ್ಟ ಇನ್ನೂ ಮೊದಲಾದ ಕಡೆ ಶೈವಪರಂಪರೆಯ ಪಂಥಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಅದರಲ್ಲೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅವನಿಯ ಕಾಂತರಮ್ಮ ದೇವಾಲಯ, ಬೆಲ್ಲೂರು ಕಣವೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ರಾಮನಾಥ ದೇವಾಲಯಗಳು, ಬೇತಮಂಗಲ - ವಿಜಯೇಂದ್ರಸ್ವಾಮಿ ದೇವಾಲಯ, ಹನಗುಂದ - ಸೋಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ, ಕೋಲಾರ - ಸೋಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ, ಕರಡುಮಲೆ - ಸೋಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ, ಸೀತಿಬೆಟ್ಟ -

ಭೈರವೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ, ನಂದಿಬೆಟ್ಟ - ಭೋಗನಂದಿೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ, ದೊಡ್ಡ ಮಾಲೂರು-
ಕೈಲೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ ಇನ್ನೂ ಮೊದಲಾದ ದೇವಾಲಯಗಳಿವೆ.

ಕಾಳಮುಖ ಮಠಗಳು ದೇವಾಲಯಗಳು ವೀರಶೈವವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಮಾಣ ತುಂಬ ಕುತೂಹಲಕರವಾಗಿದೆ. ಬಸವ ಪೂರ್ವಯುಗದ ಲಕುಲೇಶ ಪಾಶುಪತ ಧರ್ಮವನ್ನು ಕ್ರಮೇಣ ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮ ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ಬೆಳೆದಂತೆಲ್ಲ ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಕಾಳಾಮುಖ ಶೈವ ಅಧೀನದಲ್ಲಿದ್ದ ದೇವಾಲಯಗಳು ಮಠಗಳು ವೀರಶೈವ ದೆಕ್ಕೆಗೆ ಬಂದಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಳಾಮುಖ ಕೇಂದ್ರಗಳು ವೀರಶೈವವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಕಾಳಮುಖ ಧರ್ಮ ಕ್ರಿ.ಶ. 11-12ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲ ಏರುಮುಖವನ್ನು ಪಡೆದು ಕ್ರಿ.ಶ. 13-14ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲ ಕ್ರಮೇಣ ಇಳಿಮುಖವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಆದಕಾರಣ ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಕಾಳಮುಖ ಪರಂಪರೆ ಇತ್ತೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಕಾಪಾಲಕರು ಶಿವನ ಉಗ್ರರೂಪವಾದ ಭೈರವನನ್ನು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲ ಕೆಲವು ಭೈರವ ದೇವಾಲಯಗಳು ಇದ್ದುದಕ್ಕೆ ಶಾಸನಗಳು ಆಧಾರಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಶಿವ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಭೈರವನ ಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ. ಶಿವನ ಉಗ್ರರೂಪವನ್ನು ಆರಾಧಿಸುವ ಪಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಭೈರವ ಪಂಥವು ಒಂದಾಗಿದೆ. ಭೈರವ ದೇವಾಲಯಗಳು, ಭೈರವ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಆರಾಧನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಕೆಲವು ಶಾಸನಗಳು ಖಚಿತಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಭೈರವ ಶಿಲ್ಪ, ಭೈರವ ಪಾದದ ಶಿಲ್ಪ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ; ಅವುಗಳ ಕೆತ್ತನೆ ಸ್ಥಾಪನೆ ನಿರ್ಮಾಣಗಳು ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಲುಕ್ಯ, ಹೊಯ್ಸಳ ಮತ್ತು ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದಲ್ಲ ಹೆಚ್ಚು ಆದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ.

ದೇವಾಲಯಗಳು ಗ್ರಾಮದ ಊರಿನ- ನಗರದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದ್ದವು. ಅಂತಹ ಒಂದು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಘಟನೆಯನ್ನು ಒಡೆಯಲು ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ಶಿವಶರಣರು ಸ್ವಲ್ಪತೀವ್ರವಾಗಿಯೇ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. ಬದಲಾದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಅನೇಕ ಶೈವ ಶಾಖೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ ಎಷ್ಟೋ ಕಡೆ ಶೈವ-ವೀರಶೈವ ಎಂಬುದು ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ಗ್ರಂಥಮುಖ

1. ಡಾ.ಮೈಸೂರು ನಾಗರಾಜ ಶರ್ಮ, ಹೊಯ್ಸಳ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲ ಶಿವ, ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ, ಮೈಸೂರು, 2010

2. Settar. S. The Hoysala Temple, Vol.1 and 11, Dharawad, 1992 (Book Study)
3. ಕುಲಕರ್ಣಿ ವಿರೂಪಾಕ್ಷ, ಡೆವಿಡ್ ಲೋರೆಂಜನ್ (ಸಂ), ಕಾಪಾಲಕರು ಮತ್ತು ಕಾಳಾಮುಖರು
4. ಡಾ.ಗೋಪಾಲ್ (ಸಂ), ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಪುರಾತತ್ವ ಪ್ರಾಚ್ಯವಸ್ತು ಮತ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳ ನಿರ್ದೇಶನಾಲಯ, ಹೊಸಪೇಟೆ, 2004
5. ಕಪಟರಾಳ ಕೃಷ್ಣರಾವ್, ಕರ್ನಾಟಕ ಲಾಕುಳ ಶೈವರ ಇತಿಹಾಸ, 1958
6. ಡಾ.ಸಿ.ಯು.ಮಂಜುನಾಥ್, ಶಾಸನಗಳು ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಕ್ರಿ.ಶ. 1150-1340, ಚಿತ್ತಲಾ ಪ್ರಕಾಶನ, ಕುಪ್ಪಂ, 2012